

TESI DOCTORAL

**LA FORMACIÓ DELS DIPLOMATS EN CIÈNCIES
EMPRESARIALS
DEL FUTUR, A CATALUNYA**

Ricard Pedreira i Font

Universitat Autònoma de Barcelona

Any 2000

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques

1500758539

TESI DOCTORAL

**LA FORMACIÓ DELS DIPLOMATS EN CIÈNCIES
EMPRESARIALS
DEL FUTUR, A CATALUNYA**

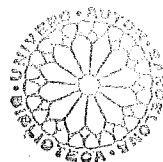
Ricard Pedreira i Font

Ricard Pedreira i Font
Director

Director: Dr. ESTEVE PONT I BARCELÓ
Professor Titular de l'Àrea de Didàctica i Organització del
departament de Pedagogia Aplicada de la UAB

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Pedagogia Aplicada

Juny, 2000

Agraïments

En primer lloc, voldria agrair la col·laboració i l'interès mostrat pel tema de la tesi dels directors i caps d'estudis de les escoles universitàries d'Estudis Empresarials, Sr. *Josep Anguera*, de la Universitat de Girona; Sr. *Jordi Balcells*, de l'Escola Universitària de Negocis de la Caixa d'Estalvis de Terrassa; Sr. *Josep Bové*, de la Fundació EMI; Sr. *Ignasi Brunet*, de la Universitat Rovira i Virgili de Tortosa; Sr. *Josep Burgaya*, de la Universitat de Vic; Sr. *Pere Enciso*, de la Facultat de Dret i Empresarials de la Universitat de Lleida; Sr. *Santiago Guerrero*, de l'EUEE de Sabadell de la Universitat Autònoma de Barcelona; Sr. *Jorge Iriagaray*, de la Escuela de Administración de Empresas; Sr. *Carles Murillo*, de la Universitat Pompeu Fabra; Sr. *Joan Francesc Pont*, de la Universitat de Barcelona; Sra. *Mònica Pont*, de l'EUEE de Manresa; Sr. *Eugeni Romeu*, de l'EUEE de Mataró; Sr. *Antoni Terceño*, de la Universitat Rovira i Virgili de Reus, i Sr. *Jordi Vilaseca*, de la Universitat Oberta de Catalunya.

També voldria agrair als directius de les empreses participants la seva col·laboració i la disposició del seu temps, Sra. *Núria Borrell*, de Canals i Borrell, SL; Sr. *Josep Maria Bosch*, cap de personal de Manofacturas de la Piel, SA (PIELSA); Sr. *Josep Canal*, director de recursos humans d'Hoteles Catalonia; Sr. *Alfredo Casas*, cap del gabinet de direcció del Port Autònom de Barcelona; Sr. *Francesc Garcia*, gerent de Minorisa, SA; Sr. *Ferran Hernández*, administrador de Jamones El Charro, SL; Sr. *Lluís Palomas*, cap de personal del Consorci Sanitari de Terrassa; Sr. *Lluís Rodié*, director financer de Bodegas Roqueta, SA; Sr. *Jesús Ruiz*, secretari de l'Ajuntament de Santpedor; Sr. *Joaquín Samper*, director de PRYCA Manresa (avui Carrefour); Sr. *Josep Tallon*, cap de personal de la Caixa d'Estalvis de Terrassa; Sr. *Carlos Uceira*, director d'organització de Carburos Metálicos, SA; Sr. *Francesc Vidal*, director de Construcciones Vidal, i *Joan Virosta*, cap de compres i tutor de formació de Hayes Lemmerz Manresa, SL.

Al sociòleg *Francesc Costa* i als economistes *Àngel Belzunegui* i *Josep Maria Fleta* voldria agrair la seva revisió i suggeriments sobre la redacció dels qüestionaris. I als també economistes *Xavier Gener*, *Constantí Serrallonga* i *Ferran Cinca*, les seves crítiques com a test del qüestionari des del punt de vista dels empresaris, tant pel que fa als continguts, com en la forma d'expressar-los.

També voldria agrair als catedràtics i exdirectors de l'Escola Universitària d'Estudis Empresarials de Sabadell, Sra. *Lina Sanou* i Sr. *Cèsar Villazón*, els

seus suggeriments sobre el capítol de la història de les escoles d'empresarials i dels plans d'estudi.

Voldria agrair també a la Sra. *Maria Jávega* i a la Sra. *Montserrat Masoliver*, secretàries, respectivament, de les EUEE de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona, que em facilitessin diversos materials i les primeres pistes sobre els plans d'estudis de les citades escoles.

A l'arxiver municipal de la vila de Santpedor, Sr. *Josep M. Freixas*, li voldria agrair les precisions sobre algunes dades històriques respecte de la fundació del consistori.

També voldria agrair als directors de l'Escola Universitària d'Estudis Empresarials de Manresa i de la Fundació Universitària del Bages, les facilitats de temps, un bé realment escàs, que ha facilitat la realització de la tesi.

I finalment, voldria agrair al Dr. *Esteve Pont*, tant les seves precisions de caràcter general i orientatiu de la tesi, com les qüestions específiques i formals.

Índex

Agraïments	1
Índex.....	4
1. Introducció	7
1.1. Justificació.....	12
1.2. Objectius.....	13
1.3. Tesi que es vol demostrar.....	15
1.4. Temes que es tractaran	16
1.5. Algunes preguntes que podria respondre la tesi	20
2. Una mica d'història.....	22
2.1. Dels estudis de Comerç a les Escoles d'Empresarials.....	22
2.2. Els cicles formatius de grau superior.....	60
3. Les pràctiques a les empreses	75
3.1. Una experiència sobre la posada en marxa d'un sistema de pràctiques a les empreses.....	78
3.2. La formació professional dual	97
3.3. La formació dual a Espanya.....	101
3.4.- Síntesi del capítol	103
4. Estudi de les necessitats de formació de l'empresa.....	107
4.1. Punt de partida.....	109
4.2. Compromís inicial i primer contacte amb l'equip director.....	110
4.3. Estudi del sector econòmic i de l'empresa.....	111
4.4. L'establiment de grups homogenis de personal	113
4.5. Les fonts d'informació	114
4.6. Les entrevistes en profunditat	115
4.7. Pla de formació.....	117
4.8. Resultat de les entrevistes	118
4.9. Síntesi del capítol.....	119
5. L'estudi de les situacions futures: La prospectiva	121
5.1. Concepte i característiques	121
5.2. Mètodes de recerca.....	125
5.3. Punts febles i punts forts del mètode Delphi.....	129
5.4. Síntesi del capítol.....	131
6. Metodologia de la investigació	133

6.1. L'elaboració dels qüestionaris	134
6.2. La selecció dels experts	158
6.3. El treball de camp	171
6.4. Presentació de resultats i criteris de comparació	174
7. Limitacions de la investigació.....	178
8. Resultats del primer qüestionari	182
8.1. Resultats del primer qüestionari (escoles)	182
8.2. Respostes sobre els escenaris (escoles)	201
8.3. Resultat del primer qüestionari (empreses)	215
8.4. Respostes sobre els escenaris (empreses).....	235
9. Resultats del segon qüestionari	246
9.1. Resultats del segon qüestionari (escoles).....	246
9.2. Resultat del segon qüestionari (empreses).....	258
10. Resultats comparats.....	270
10.1. Qüestionaris (escoles i empreses).....	270
10.2. Escenaris (escoles i empreses)	315
10.3. Qüestionaris de les escoles oficials i de les adscrites	325
10.4. Qüestionaris de les petites empreses i de les mitjanes/grans	355
11. Conclusions.....	386
11.1. Sobre els resultats comparats	387
11.2. Consideracions personals sobre algunes respostes dels qüestionaris	394
11.3. Respostes a les preguntes inicials de la tesi	397
11.4. Perfil i currículum del diplomant del futur	405
11.5. Resultats obtinguts vs. el que es volia demostrar	407
12. Propostes d'acció	411
12.1. Sobre els plantejaments generals dels plans d'estudi	411
12.2. Sobre els continguts de les àrees de coneixement	413
12.3. Sobre la manera d'impartir els coneixements.....	415
12.4. Sobre les pràctiques a les empreses i la formació dual	417
12.5. Nova filosofia de gestió de centres.....	418
13. Noves línies d'investigació	419
13.1. Com aprèn l'estudiant de Ciències Empresarials.....	420
13.2. Com ensenyen els professors de Ciències Empresarials.....	421
13.3. La formació específica del professorat de Ciències Empresarials.....	422
13.4. Implantació de la qualitat total.....	423
14. Bibliografia.....	424
14.1. Fonts bibliogràfiques (suport paper)	424
14.2. Fonts consultades de la xarxa Internet	441

15. Annexos.....	445
15.1. Primer qüestionari.....	445
15.2. Segon qüestionari	448
15.3. Escoles seleccionades, per ordre de data de fundació.....	451
15.4. Empreses i institucions seleccionades.....	454
15.5. Experts de les escoles universitàries d'estudis empresarials	456
15.6. Experts de les empreses	458
15.7. Valor Afegit Brut, a preus de mercat, a Catalunya.....	460
15.8. Treballadors afiliats a la SS.....	461
15.9. Nomenclator de termes emprats	462
15.10. Escoles oficials i adscrites que han respost el primer qüestionari	465
15.11. Escoles oficials i adscrites que han respost el segon qüestionari	466
15.12. Petites empreses i mitjanes/grans que han respost el primer qüestionari.....	467
15.13. Petites empreses i mitjanes/grans que han respost el segon qüestionari	468
15.14. Pla de pràctiques a les empreses, de Hayes Lemmerz Manresa, SL	469
16. Índex de quadres.....	470

1. Introducció

"La funció pròpia de la universitat en l'educació nacional s'entén força bé. Almenys hi ha un acord bastant general sobre el que no és la universitat. No és un lloc d'educació professional. Les universitats no estan pensades per ensenyar el coneixement requerit per encaixar homes en un mètode especial de guanyar-se la vida. El seu objecte no és fer advocats hàbils o metges o enginyers, sinó éssers humans capaços i cultivats."

(John Stuart Mill)¹

"Desde hace siglos (en la Universidad) se piensa sin condiciones ni límites, se aprende a dudar metódicamente, se investigan saberes aparentemente inútiles sin los cuales no habría ciencia, ni cultura, ni vida en verdad humana."

(Francisco Tomás y Valiente)²

"(...) els empresaris esperen que els experts en gestió d'empreses tinguin un bon coneixement de l'entorn social, econòmic i polític en el qual opera l'empresa (...), un bon coneixement de com funciona el negoci (...) i en molts casos es queixen que a tots els graduats els faltin els atributs personals per a ser bons directius."

(Simon Elion)³

"No podem perdre de vista que també en la formació és important formar bé i d'acord amb allò que reclamen la societat i el món del treball, i que cal, a més, fer-ho amb eficiència, en el temps previst i aportant les habilitats per (...) poder-se moure per la vida en moments de canvi i en un futur accelerat."

(Enric Argullol)⁴

¹ "The six Great Humanistic Essays of Stuart Mill (1838-1867)". *Washington Sq. Press*, 1970. Citat per BARBÉ, L.I. a "Pregons per dues festivitats acadèmiques" I. De Quincey, Von Newmann i el valor (Fantasia teòrica)". UAB, 1983.

² Citat per VILLAR, R., rector de la Universitat Autònoma de Madrid. Suplement dominical de *El País* (18.5.1997).

³ ELION, S. "Education and training in Management Schools" (1986). *International Journal of Management Science*, vol. 14. Núm. 13.

⁴ Conferència "Formació i futur" (25.5.1999), al Fòrum de la Fundació Caixa de Sabadell.

Aquestes són quatre opinions que presenten dos punts de vista diferents sobre el plantejament possible dels estudis universitaris.

Les dues primeres aporten un concepte d'universitat generalista, en el sentit més ampli del mot, que no ha de fer “advocats hàbils, metges, enginyers” i on “s’investiguen sabers aparentment inútils”.

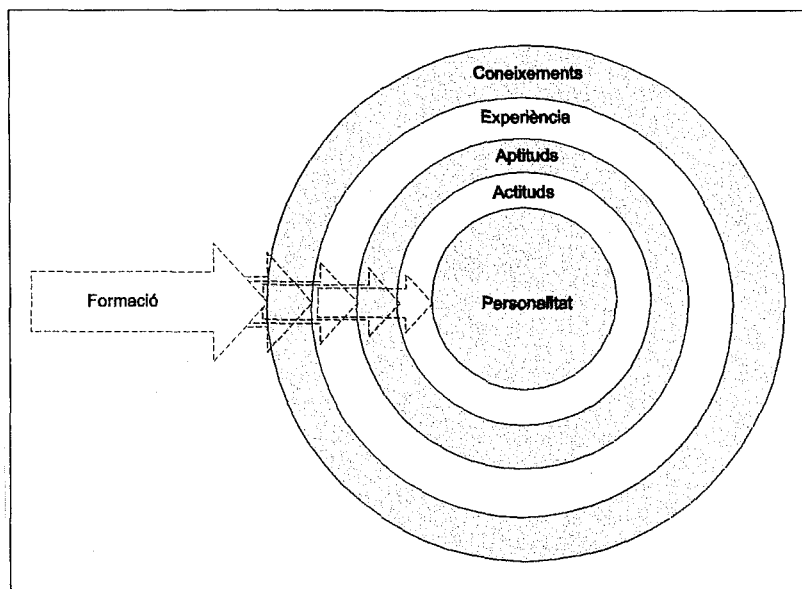
La tercera i la quarta cites proposen un punt de vista diferent, on cal “formar bé i d’acord amb el que reclamen la societat i el món del treball” i on “els empresaris esperen que els experts en gestió d’empreses —que és el cas que ens ocupa— tinguin un bon coneixement de com funciona el negoci”.

Entre aquestes dues posicions fluctuen les opinions dels formadors que es plantegen el funcionament i els objectius dels estudis de Ciències Empresarials especialment en els períodes de revisió dels plans d’estudi que és quan es podrien portar a terme els canvis convenients.

Aquests dos punts de vista condicionen els plantejaments, tant quantitatius com qualitatius, dels professors universitaris a l’hora de variar continguts i àrees de coneixement, ja que, si d’una banda són conscients que cal donar una formació de base, també la societat demana que s’imparteixin coneixements i habilitats immediatament aplicables a l’activitat empresarial.

Rajkay i Höfstede (1976),⁵ en una opció molt oberta, opinen que els camps on és possible aplicar la formació empresarial són la personalitat, les actituds, les aptituds, l'experiència i els coneixements.

Ho representen amb cinc cercles concèntrics, al centre dels quals hi ha la personalitat i, a l'exterior, els coneixements. El professor Monzón (1966) afegeix: "la formació empresarial és una activitat d'alt rendiment sobre els camps situats en els cercles més exteriors —coneixement i experiència— i representa dificultats cada vegada més grans per obtenir l'èxit, quan s'aplica sobre camps interns —aptituds, actituds i personalitat".

A pesar de la dificultat que s'apunta, aquesta afirmació defensa la posició que en la formació universitària cada dia es considera més important, a més

⁵ RAJKAY, L. I.; HÖFSTEDE, G. (1976): "Looking at the Boss and Looking at Ourselves", *Management International Review*, 2/1976. Citat per MONZÓN, J. M, en l'article "Catàleg d'aptituds i d'actituds per a un model de mal directiu d'empresa", *Barcelona Management Review*, 3/1996.

d'actuar sobre els coneixements, fer-ho sobre altres aspectes citats, especialment la personalitat i les actituds. És a dir, la formació sobre aquests aspectes no s'acaba, com afirmen alguns professors universitaris, en l'ensenyament primari i secundari.

Un altre aspecte a tenir en compte és que "l'adequació directa —que comportaria planificar les carreres en funció de les ocupacions concretes que demana el mercat laboral— és impossible de portar a la pràctica i, a més, resulta inútil, atesa la complexitat del món del treball contemporani".⁶ Aquest és, segons el nostre parer, un punt important, quan s'expressen posicions sobre la necessitat i la possibilitat d'adaptació dels estudis universitaris a les activitats productives de manera constant i immediata.

Per situar la qüestió dels coneixements que s'imparteixen en l'actualitat en les Escoles Universitàries d'Estudis Empresarials (EUEE), es poden apuntar les tipologies següents:

- a) Coneixements fonamentals, com diu Barbé (1992), per donar "prioritat a la formació humana per davant de la professional".
- b) Matèries que inicien els estudiants en les àrees funcionals de les empreses, com una introducció per a futures ampliacions.

⁶ MASJUAN, J.M. (et al) (1996) *La inserció professional dels nous titulats universitaris*, Ed. UAB-ICE, Barcelona, pàg.9.

-
- c) L'especialització, com a manera d'acostament a les "ocupacions concretes que demana el mercat laboral" en cada moment, en forma de postgraus.
 - d) La formació concreta sobre aspectes de l'activitat de les empreses, en forma de pràctiques a les mateixes empreses.

Aquest darrer aspecte, encara que no està recollit en tots els plans d'estudi, el comencen a adoptar alguns centres universitaris.

En molts casos, la manera d'impartir les matèries i els seu grau de concreció i d'exemplificació, a banda de la formació del professorat pel que fa a l'aspecte didàctic de les exposicions, podrien ajudar a salvar el *gap* que representa la teorització generalista davant de la possibilitat o de la necessitat de proporcionar "un bon coneixement de com funciona el negoci". Aquest aspecte, del qual no s'ocupa especialment la tesi, es tracta en l'apartat de les noves línies d'investigació, com a proposta de futur.

1.1. Justificació

L'elecció del tema "La formació dels diplomats en Ciències Empresarials del futur, a Catalunya" ha estat motivada per diversos aspectes.

D'una banda, la formació dels diplomats en Ciències Empresarials és un tema poc estudiat i que pot aportar propostes per a plantejaments dels ensenyaments del futur.

En segon lloc, es pot aportar una experiència i uns coneixements relacionats amb la trajectòria professional del que això escriu, com a director d'un centre universitari d'aquestes característiques.

A més, els contactes qualificats amb el món empresarial poden permetre l'obtenció de respostes significatives.

S'ha plantejat la investigació amb un horitzó de futur de 10 anys, ja que la situació actual dels plans d'estudi és poc modificable a curt termini.

Per a l'àmbit de l'estudi s'ha triat Catalunya, per tal d'acotar un territori accessible i que gaudeix d'una certa unitat, ja que es tracta d'un territori amb autonomia dins de l'Estat espanyol.

1.2. Objectius

Si una tesi doctoral consisteix en “un treball d’investigació original sobre una matèria relacionada amb el camp científic del programa de doctorat al qual s’ha inscrit”,⁷ aquest treball pretén investigar com *haurien de ser* els coneixements impartits en les diplomatures de Ciències Empresarials de Catalunya, tot contrastant les opinions dels formadors amb les dels destinataris (els empresaris) que els hauran de contractar, amb l’objectiu d’ampliar el coneixement de la situació i contribuir, si és possible, al millorament de la qualitat de l’ensenyament universitari.

Aquest treball pretén també copsar si realment s’entén, tant des de dins dels centres formatius, com des de fora (les empreses), el tipus de coneixements (de base i aplicats) que s’imparteixen a les Escoles Universitàries d’Estudis Empresarials i l’intent de poder ser útil al món de l’empresa.

Potser hi ha una diferent percepció, tant dels empresaris com dels professors, dels tipus d’ensenyaments impartits, o potser no se sap *vendre* millor, o potser la línia divisòria entre els coneixements de base i els aplicats és massa minsa en els estudis de Ciències Empresarials.

⁷ UAB, *Programes de doctorat*, 1996-1997.

Finalment pot ser interessant considerar les opinions del professor Barbé quan afirma que "aquest esquema (d'una universitat amb un nombre reduït de facultats força consolidades, on s'ensenyin matèries clàssiques i instrumentals que són les que, ben donades, són realment formatives) és perfectament compatible amb (...) els currículums paral·lels més professionals en el primer cicle de les escoles *universitàries* o en el primer i segon cicle de les escoles d'enginyers".⁸

Tracta, doncs, de fer compatible una base formativa general amb un aprofundiment posterior,⁹ com esquema global d'aquesta branca de formació universitària.

⁸ UAB, *Programes doctorat, 1996-1997*.

⁹ Ja el 1922 estava previst en el pla d'estudis la realització de formació complementària "en temes d'interès general i local que s'acordin oportunament i en especial sobre *Psicologia de l'activitat mercantil, Mètodes d'expansió comercial, El Marroc, Colonització i política colonial i Publicitat i propaganda*. Reial decret, de 31 d'agost de 1922. *Gaceta de Madrid* (3.9.1922).

1.3. Tesi que es vol demostrar

Aquest treball vol demostrar que l'oferta formativa que reben els estudiants de la diplomatura de Ciències Empresarials a Catalunya no s'ajusta a les demandes o expectatives que tenen els empresaris dels diplomats que, en el futur, hauran de contractar en les seves empreses.

Per tant, si això es demostra, l'oferta formativa del futur, si es vol que s'ajusti a les necessitats de les empreses, hauria de variar en diversos aspectes.

La metodologia consistirà a treballar amb un sistema de qüestionaris adreçats a un col·lectiu format pels directors o responsables acadèmics de les escoles de Catalunya que imparteixen els estudis de la diplomatura de Ciències Empresarials i un nombre equivalent d'empresaris o responsables de personal de les empreses, seleccionats, tant pel seu coneixement en temes de formació, com de les necessitats qualitatives del personal.

Les empreses a les quals pertanyen els components del segon grup han estat seleccionades d'acord amb els criteris del sector econòmic, la mida de l'empresa i l'àmbit territorial d'actuació econòmica.

1.4. Temes que es tractaran

Els *temes que es tractaran* en l'estudi seran els següents:

Una *Introducció* (aquesta) amb diversos punts de vista sobre la universitat i la formació que ha d'impartir, una justificació de la tesi i una explicació dels objectius que pretén cobrir la investigació.

Per conèixer com s'ha arribat a la situació actual de la formació dels diplomats en Ciències Empresarials i com aquesta es pot projectar en el futur, s'introduirà un capítol amb un repàs de la història: de les Escoles Superiors de Comerç a les Escoles Universitàries d'Estudis Empresarials. Una anàlisi comparativa dels successius plans d'estudi fins a l'actualitat.

S'ha afegit un capítol sobre *Els cicles formatius de grau superior*, ja que, d'una banda, són uns estudis semblants en certs aspectes a la diplomatura de Ciències Empresarials i, d'un altre, hi ha alumnes que hi poden accedir des d'aquesta titulació poden accedir a la diplomatura de Ciències Empresarials.

L'anàlisi de la formació del futur s'ha plantejat als experts amb un horitzó de deu anys, ja que la que s'imparteix actualment no es pot modificar, perquè els plans d'estudi tenen una gestació lenta i laboriosa.

Tot seguit es planteja un capítol sobre les *Pràctiques a les empreses* com a eina de formació, tot exposant la metodologia i els resultats d'un estudi fet en

una escola universitària d'estudis empresarials,¹⁰ que ha aportat significatius punts de vista per a la realització d'aquesta tesi. S'exposa també el model de formació dual que, complementant la formació impartida a les escoles i a les empreses directament, es porta a terme a Alemanya.

El capítol següent introdueix el tema de les *Necessitats de formació a les empreses* i el cas concret d'una empresa que també ha aportat una part metodològica i una part d'informació important per a aquesta tesi.

El capítol dedicat a l'estudi de les situacions futures tracta especialment de *La prospectiva* i de la metodologia que utilitza en la seva anàlisi.

A continuació es tracta de *L'elaboració dels qüestionaris* i dels criteris que s'han seguit per tal d'aconseguir les informacions que puguin portar a les conclusions de la tesi.

També s'ha inclòs, com a part final dels qüestionaris, una proposta als experts de *tres escenaris* perquè es puguin posicionar i puguin afegir un comentari qualitatiu sobre la competència entre els diplomats en Ciències Empresarials, els llicenciats en Alta Direcció i Administració d'Empreses i Ciències Econòmiques i els titulats dels cicles formatius de grau superior.

El següent capítol tracta dels *Criteris de la selecció dels experts* que, amb les informacions que hauran de facilitar les escoles d'Empresarials i les empreses.

¹⁰ Dirigit pel que això escriu.

Aquesta part acaba amb una exposició del desenvolupament del *Treball de camp* i de la seva posada en pràctica. Abans de passar a l'exposició de resultats, es tracta de fixar les *Limitacions de l'estudi* i també s'explicaran les maneres de *Presentació dels resultats i els criteris de comparació*.

A partir d'ací comença l'exposició dels *Resultats del primer qüestionari* de preguntes bàsiques sobre el mercat laboral del futur, sobre la formació del futur i sobre les actituds, qualitat i rols desitjables en els futurs diplomats i de les respostes sobre els escenaris proposats.

Seguidament s'exposen els *Resultats del segon qüestionari*, que tracten d'aclarir diversos punts que han sorgit a partir del primer qüestionari o que s'havien deduït de certes contradiccions en el primer qüestionari.

A continuació es tracta la *Comparació de resultats* de les escoles i de les empreses, en bloc, ara ja amb els dos qüestionaris fusionats i també la comparació entre els resultats de les escoles oficials i les adscrites i entre les petites empreses i les mitjanes i les grans.

També s'exposen, tant les *Conclusions generals* com les específiques dels resultats anteriors.

Unes *Propostes d'acció* com a conseqüència de tot el que s'ha exposat fins ací, són introduïdes per tal de prendre partit i suggerir temes concrets per accions futures. A partir d'ací, es proposen també unes *Línies d'investigació i d'estudi* que podrien continuar aquest camí de la formació futura dels diplomats en Ciències Empresarials.

Tanca el treball la *Bibliografia* proposada, amb continguts de llibres, revistes, textos legals i altres documents, a més de fonts consultades d'Internet com a nova eina de documentació al servei de la investigació.

Finalment, s'inclou annexa diversa documentació consultada i elaborada per al seu desenvolupament en l'estudi.

1.5. Algunes preguntes que podria respondre la tesi

¿Com hauria d'ésser la formació dels futurs diplomats en Ciències Empresarials?

¿Cal que la formació universitària es correspongui directament amb les expectatives dels empresaris?

¿La universitat ha de donar només la formació de base (saber i coneixements) i després (postgraus) una formació específica (saber fer i habilitats)?

¿Els diplomats en Ciències Empresarials no surten formats com ho voldrien/necessiten els empresaris? ¿En quines matèries?

¿Què necessiten els empresaris? ¿Gent que s'incorpori directament al lloc de treball i que no progressin més o persones que potser immediatament no sàpiguin la mecànica empresarial, però que aprenguin de pressa i que puguin arribar molt lluny?

¿Quins factors interns influiran més en el futur de les empreses? ¿I externs?

¿Quines tendències tindrà el mercat laboral del futur?

¿Les pràctiques a les empreses són convenientes, encara que no les recullin els plans d'estudi?

¿Quines actituds, qualitat i rols seran importants en els futurs llocs de treball?

¿Els diplomats consolidaran el seu espai en el món laboral o seran bandejats pels Llicenciats o pels titulats dels cicles formatius de grau superior?

2. Una mica d'història

2.1. Dels estudis de Comerç a les Escoles d'Empresarials

Aquest capítol pretén analitzar les diferents matèries que han constituït, a través del temps, la formació dels estudiants, primer dels estudis superiors de Comerç, i després dels estudis de Ciències Empresarials, per tal de conèixer-ne l'evolució i que pugui servir de base per a l'anàlisi del futur d'aquests estudis en relació amb les necessitats del món empresarial.

Per tal d'acotar un tema tan extens, aquest capítol se centra en l'anàlisi dels plans d'estudi a partir del pla de 1922, el primer que es va seguir a l'Escola de Comerç de Sabadell (antecedent de l'Escola Universitària d'Estudis Empresarials de la Universitat Autònoma de Barcelona, d'avui), fins al pla d'estudis actual, el de 1997.

A més, s'afegeixen alguns *antecedents* que són especialment significatius per a l'Escola de Sabadell, en particular, i per a Catalunya, en general, per tal de comprendre'n millor l'evolució.

2.1.1. Antecedents

L'any 1787 la Junta Particular de Comerç de Catalunya va obrir formalment una escola de comerç a proposta de diversos comerciants, que va ser, d'alguna manera, la causa que el 1806 la Junta de Comerç establís uns primers estudis mercantils amb el nom d'*Escola de Càlcul i Escriptura Doble*, que tenien una duració de dos anys i constaven de les assignatures següents:¹¹

Quadre 2.1.1. Assignatures de l'Escola de Càlcul i Escriptura Doble

- Càlcul mercantil. amb inclusió dels canvis- Tenidoria de llibres en partida simple i doble- Pràctiques d'operacions d'escriptori- Geografia comercial

Font: Fernández Aguado, J. (1997)

A partir de 1815, va començar a funcionar la càtedra d'Economia Política a càrrec de frai Eudald Jaumandreu, una renovada Escola de Taquigrafia, una càtedra de francès, una d'italià (1824) i una d'anglès (1826) i el 1835 totes juntes van constituir el programa d'estudis d'una, per primera vegada, denominada *Escola de Comerç*.

L'any 1821 es va publicar un "Reglamento General de Instrucción Publica", que citava expressament els estudis de Comerç al costat dels de Medecina,

¹¹ FERNÁNDEZ AGUADO, J. (1997). p. 29.

Cirurgia, Farmàcia, Veterinària, Agricultura experimental, Música, Astronomia i Navegació.¹²

Les primeres escoles *reglades oficialment* per a realitzar estudis mercantils (encara d'un sol curs) van ser creades pel Reial decret de 8 de setembre de 1850.¹³

Les vuit escoles de comerç que es van establir originàriament el 1850 van ser les de Madrid, Barcelona, Cadis, La Corunya, Màlaga, Santander, Sevilla i València.¹⁴

L'any 1887 un Reial decret promulgat l'11 d'agost per la reina Maria Cristina de Borbó, en nom del rei Alfons XIII, revisava novament l'ensenyament comercial i establia les *Escoles de Comerç Elemental* (de tres anys i que proporcionaven el títol de Perit Mercantil) i les *Escoles de Comerç Superior* (d'un any i que proporcionaven el títol de Professor Mercantil).¹⁵ Aquest últim grau s'havia d'impartir només a Barcelona i a Madrid.

Les *assignatures* del nivell Superior eren les següents:¹⁶

¹² FERNÁNDEZ AGUADO, J. (1997). p.30.

¹³ *Gaceta de Madrid* (11.9.1850).

¹⁴ FERNÁNDEZ AGUADO, J. (1997). p.391.

¹⁵ En el Reial decret, de 18 de març de 1857 (*Gaceta de Madrid*, de 23 de març), ja s'havia plantejat la divisió dels estudis en dos períodes de tres i un anys, respectivament.

¹⁶ Reial decret, d'11 d'agost de 1877, sobre Escoles de Comerç.

Quadre 2.1.2. Assignatures del nivell superior del títol de Professor mercantil (1877)

- Història general del desenvolupament del comerç i de la indústria
- Complement de Geografia, incloent l'Estadística comparada dels productes agrícoles i industrials i el coneixement dels mitjans de comunicació i de transport
- Història i reconeixement dels productes comercials i de la seva importància en la indústria

Font: Gaceta de Madrid (1877)

En el nivell d'estudis elementals (Peritatge), es desenvolupaven “l’*Aritmètica i càlcul mercantil, incloses les operacions de canvi i borsa, i la Cal·ligrafia, nocions de Geografia econòmica i industrial i Estadística, la Comptabilitat i la Tenidoria de llibres, l'Economia política aplicada al comerç, societats mercantils i cooperatives, la Legislació mercantil comparada i sistemes duaners, les Pràctiques d'operacions de comerç, comptabilitat, correspondència, contractes, aforaments, comptabilitat de l'Estat, etc. i els idiomes Francès, Anglès i Italià, a Barcelona*”.

En l'article 8 s'exposava: “No s'admetran en la matrícula de cada Escola de Comerç un major nombre d'alumnes que el que còmodament puguin rebre l'ensenyament en les càtedres”. Quedaven establerts ja, els *numerus clausus*.

Sense ànim de ser exhaustius, ja que no és el propòsit d'aquest capítol, només direm que de l'any 1901 al 1915 es van succeir cinc plans d'estudis, amb les dates que se citen: 17 d'agost de 1901 (*Gaceta de Madrid*, de 19 d'agost), 22 de juliol de 1903 (*Gaceta de Madrid*, de 24 d'agost), 29 de desembre de 1910 (*Gaceta de Madrid*, d'1 de gener de 1911), 27 de setembre de 1912 (*Gaceta de*

Madrid, de 29 de setembre) i 16 d'abril de 1915 (*Gaceta de Madrid*, de 18 d'abril).

Per a les comparacions entre les matèries dels diferents plans d'estudi que es faran a continuació, s'ha tingut en compte els *títols* de les assignatures, ja que els continguts exactes no consten en els documents legals.

2.1.2. L'època de l'Escola de Comerç de Sabadell

Entrem, com s'ha dit, en el comentari dels plans d'estudi que han estat vigents des de la fundació de l'Escola de Comerç de Sabadell (1941).

El primer pla vigent a l'Escola va ser el de 1922. Aquest any, tot "reorganitzant de nou els estudis mercantils", com se cita textualment, un Reial decret, d'11 d'agost, n'establia tres graus:¹⁷

Quadre 2.1.3. Graus de les Escoles de Comerç (1922)

– Elemental o Pericial, que donava el títol de <i>Perit Mercantil</i>.– Professional o Tècnic, que donava el títol de <i>Professor Mercantil</i>.– Superior o d'Alts Estudis. Amb dues especialitats: la Mercantil i l'Actuarial, que donava els títols d'<i>Intendent Mercantil</i> i d'<i>Actuari d'Assegurances</i>

Font: *Gaceta de Madrid* (1922)

Les escoles s'anomenarien, segons els graus que impartien:

- Escoles Pericials de Comerç (primer grau),
- Escoles Professionals de Comerç (primer i segon graus) i
- Escoles d'Alts Estudis Mercantils (primer, segon i tercer graus).

¹⁷ En el pla d'estudis anterior, de 1915, s'anomenaven graus Elemental, Mig i Superior (art. 1 del Reial decret, de 16 d'abril, a la *Gaceta de Madrid* (GM), de 18 d'abril).

L'Escola de Barcelona (avui Escola Universitària d'Estudis Empresarials de la Universitat de Barcelona), la situàrem en aquest tercer apartat, amb les de Madrid, Bilbao i Màlaga.

Les *assignatures* que componien el pla d'estudis de grau superior (Professorat mercantil), que constava de dos cursos, eren les següents:¹⁸

Quadre 2.1.4. Assignatures de primer curs. Pla de 1922

– Legislació mercantil comparada– Geografia econòmica d'Amèrica– Àlgebra financera– Administració econòmica– Assaigs i valoració comercial dels productes– Alemanya, Itàlia o Àrab I

Font: Gaceta de Madrid (1922)

Quadre 2.1.5. Assignatures de segon curs. Pla de 1922

– Legislació de duanes– Comptabilitat d'empreses– Comptabilitat pública– Alemanya, Itàlia o Àrab II– Classe de <i>conjunto</i>¹⁹

Font: Gaceta de Madrid (1922)

¹⁸ Reial decret, de 3 d'agost de 1922. *Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes*.

¹⁹ La classe de *conjunto* havia d'estar formada per pràctiques sobre compres, vendes, transports, tarifes, constitució, administració i liquidació de societats, pràctiques de banca, borsa i sistemes monetaris. (art. 12).

Com es pot apreciar, l'objectiu era "eminentment pràctic",²⁰ com diu la llei i tenia en compte aspectes internacionals (*Geografia econòmica d'Amèrica, Legislació de duanes*), i l'estudi de diferents idiomes (cal remarcar la possibilitat de triar entre l'*Alemanya*, l'*Itàlia* i l'*Àrab*).

²⁰ Art. 10 de la Reial ordre de 29 de desembre de 1910. *Gaceta de Madrid* (1.1.1911).

2.1.3. Constitució de l'Escola Pericial de Comerç de Sabadell

L'Escola Pericial de Comerç de Sabadell va ser constituïda per l'Ordre ministerial de 22 de setembre de 1941 (BOE de 3 d'octubre) en règim de patronat privat. A judici de les institucions locals, aquests estudis haurien de complementar els de l'Escola d'Enginyeria Tèxtil de Terrassa "en el sentit que possibilitarien la formació dels responsables tècnics com els responsables administratius de les empreses de la comarca".²¹

L'any 1948, l'Escola va passar a ser centre oficial, finançat pel Ministeri d'Educació i el 1953 es va convertir en Escola Professional de Comerç i oferia els estudis de Peritatge (grau Elemental o Pericial) i de Professorat mercantil (grau Professional o Tècnic).

El primer pla d'estudis que va aplicar va ser el de 1922, que ja s'ha exposat anteriorment.

²¹ ESCOLA UNIVERSITÀRIA D'ESTUDIS EMPRESARIALS DE SABADELL (1993): *50 anys. Celebració d'un cinquantenari*. EUEE-UAB. p. 19.

2.1.4. El pla d'estudis de 1953

Un Decret ministerial de 1953 (de 23 de juliol) "aprojava el (nou) pla d'estudis i disposava el règim de les Escoles de Comerç". Era el primer pla d'estudis de les Escoles de Comerç que es publicava sota el govern del general Franco.

L'article primer establia una duració dels estudis de vuit anys, distribuïts en cinc cursos per obtenir el títol de Perit Mercantil i tres més per obtenir el de Professor Mercantil.

S'establia també l'ensenyament separat d'alumnes *masculins i femenins*.

La secció quarta parlava d'*orientacions metodològiques* (mitjans audiovisuals, entre d'altres), de *qüestionaris* (programes concrets) de les matèries (per establir "la unitat d'acció pedagògica que assegurés una prudent autonomia de l'ensenyament") i de *llibres de text* (autorització de continguts i de preus).

La secció tercera establia el pla d'estudis que constava de les matèries següents (en la segona columna s'inclou el pla d'estudis anterior):

Quadre 2.1.6. Comparació de les assignatures de primer curs. Plans de 1953 i 1922

1953	1922
– Religió (dogma catòlic i moral) – Dret fiscal i laboral – Física aplicada – Tècnica d'empreses – Comptabilitat aplicada I – Dret mercantil – Anàlisi matemàtica I – Idioma modern – Educació Física – “Formación del Espíritu Nacional”	– Administració econòmica²² – Legislació mercantil comparada – Àlgebra financera – Alemanya, Itàlia o Àrab I – Geografia econòmica d'Amèrica – Assaigs i valoració comercial dels productes

Font: Boletín Oficial del Estado (BOE) (1953) i Gaceta de Madrid (1922)

Cal remarcar l'eliminació de dues matèries, una de caire internacional, la *Geografia econòmica d'Amèrica* i una de caire comercial, *Assaigs i valoració comercial dels productes*.

També cal remarcar la presència de la *Religió*, com a fruit de la situació política imperant, a més de “la *Formación del Espíritu Nacional* y la *Educación Física* (...) que seran fundamentales y obligatorias en los planes de todos los cursos”.

D'altra banda, s'afegien el Dret fiscal i laboral i la Física aplicada i s'ampliava la càrrega de Comptabilitat.

²² La comparació entre assignatures s'estableix en funció del nom, ja que els continguts exactes són desconeguts.

Amb caràcter voluntari es proposava poder cursar *Filosofia*,²³ un curiós detall humanista, donada la situació política imperant.

Quadre 2.1.7. Comparació de les assignatures de segon curs. Plans de 1953 i 1922

1953	1922
- Hisenda pública - Economia - Tecnologia industrial i agrícola - Comptabilitat aplicada II - Deontologia - Anàlisi matemàtica II - Idioma modern - Educació física - "Formación del Espíritu Nacional"	- Comptabilitat d'empreses - Religió - Alemany, Italià o Àrab II - Educació física - "Formación del Espíritu Nacional" - Legislació de duanes - Comptabilitat pública - Classe de <i>conjunto</i>

Font: Boletín Oficial del Estado (BOE) (1953) i Gaceta de Madrid (1922)

Se suprimia la *Legislació de duanes* (també un aspecte internacional) i la *Classe de "conjunto"*, que era una matèria de síntesi de diverses assignatures, com s'ha dit.

D'altra banda, s'introduïen tres matèries de caire tècnic, la *Hisenda pública*, l'*Economia*, la *Tecnologia industrial i agrícola* i una matèria de base teòrica, l'*Anàlisi matemàtica*.

El tercer curs era nou. El formaven un bloc de matèries tècniques: *Integració i anàlisi de balanços*, *Organització i administració d'empreses*, *Organització i*

²³ Art. 5 del Decret de 23 de juliol de 1953.

revisió de comptabilitats i Estadística metodològica i s'incorporava una matèria en part de l'especialitat Actuarial, la Matemàtica financera i càlcul actuarial.

A banda, continuaven la *Doctrina social catòlica*, l'*Educació física* i la "*Formación del Espíritu Nacional*".

Quadre 2.1.8. Assignatures de tercer curs. Pla de 1953

– Doctrina social catòlica– Comptabilitat pública– Integració i anàlisi de balanços– Organització i administració d'empreses– Organització i revisió de comptabilitats– Estadística metodològica– Matemàtica financera i càlcul actuarial– Idioma modern– Educació física– "Formación del Espíritu Nacional"

Font: BOE (1953)

El Decret²⁴ preveia també, en el darrer paràgraf de l'article 8, l'organització en les Escoles d'una "empresa de característiques anàlogues a les que predominen en la regió, d'un banc i d'una agència de canvi i borsa, on l'alumnat, degudament dirigits, exercitaran, en operacions similars, els coneixements adquirits".

En l'actualitat existeix una matèria similar que s'imparteix a l'*Instituto Nacional de Empleo* (INEM) i s'anomena *Empresa simulada*.

²⁴ Decret de 23 de juliol de 1953. BOE (15.8.1953).

2.1.5. Els anys 50 i 60

Els anys 50 i 60 van ser anys de “confusió, possiblement per la manca de preocupació de la política educativa per potenciar la formació aplicada i també per defectes de la formació impartida”.²⁵

Potser per aquestes raons, l'ensenyament privat va fundar en aquests anys les més prestigioses escoles de negocis. El 1957 neixen la “*Escuela de Alta Dirección y Administración*” (EADA) i l’“*Instituto Católico de Dirección de Empresas*” (ICADE) i el 1958 la “*Escuela Superior de Administración y Dirección de Empresas*” (ESADE) i l’“*Instituto de Estudios Superiores de Empresa*” (IESE), per citar-ne algunes de les més conegudes.

El nou pla d'estudis de les Escoles de Comerç de 1956²⁶ modificava, en alguns aspectes, el contingut del pla d'estudis de 1953.

Les assignatures per als tres anys del grau superior (Professor Mercantil) eren les següents:

²⁵ FERNÁNDEZ AGUADO, J. (1997). p. 439.

²⁶ Decret de 16 de març de 1956. *Ministerio de Educación Nacional*. BOE (6.4.1956).

Quadre 2.1.9. Comparació de les assignatures de primer curs: Plans de 1956 i 1953

1956	1953
– Religió (dogma catòlic i moral)	– Religió (dogma catòlic i moral)
– Dret civil (obligacions i contractes)	
– Economia	
– Tecnologia industrial i agrícola	
– Tècnica d'empreses	– Tècnica d'empreses
– Comptabilitat aplicada I	– Comptabilitat aplicada I
– Anàlisi matemàtica I	– Anàlisi matemàtica I
– Legislació del treball i assegurances socials	– Dret fiscal i laboral
– Alemanya, Itàlia, Portuguès o Àrab I	– Idioma modern
– Educació física	– Educació física
– “Formación del Espíritu Nacional”	– “Formación del Espíritu Nacional”
	– Física aplicada
	– Dret mercantil
	– Filosofia (voluntària)

Font: Boletín Oficial del Estado (BOE) (1953 i 1956)

Com es pot apreciar es tractava, com s'ha dit, d'una revisió més que d'un pla nou. Així, desapareixien la *Física aplicada* i la *Filosofia (voluntària)*, s'afegia el *Dret civil (obligacions i contractes)* i se separaven la *Legislació del treball* (que passava al primer curs) i la *Legislació fiscal* (que passava al tercer curs).

Es mantenien (temps obliga), la *Religió*, l'*Educació física* i la “*Formación del Espíritu Nacional*”.

Quadre 2.1.10. Comparació de les assignatures de segon curs. Plans de 1956 i 1953

1956	1953
- Deontologia - Hisenda pública - Dret mercantil - Geografia econòmica d'Espanya - Història del comerç - Anàlisi matemàtica II - Comptabilitat aplicada II - Estadística metodològica - Alemany, Italià, Portuguès o Àrab II - Educació física - "Formación del Espíritu Nacional"	- Deontologia - Hisenda pública - Anàlisi matemàtica II - Comptabilitat aplicada II - Idioma modern - Educació física - "Formación del Espíritu Nacional" - Economia - Tecnologia industrial i agrícola

Font: BOE (1953 i 1956)

En el segon curs es recuperava de plans anteriors la *Geografia econòmica d'Espanya* i la *Història del comerç*, a banda d'altres canvis de curs d'algunes assignatures.

Quadre 2.1.11. Comparació de les assignatures de tercer curs. Plans de 1956 i 1953

1956	1953
– Doctrina social catòlica – Integració i anàlisi de balanços – Organització i revisió de comptabilitats – Comptabilitat pública – Legislació fiscal – Organització i administració d'empreses – Publicitat i propaganda²⁷ – Matemàtica financera i nocions de càlcul actuarial – Alemanya, Itàlia, Portuguès o Àrab III – Educació física – “Formación del Espíritu Nacional”	– Doctrina social catòlica – Integració i anàlisi de balanços – Organització i revisió de comptabilitats – Comptabilitat pública – Organització i administració d'empreses (amb Publicitat i propaganda) – Matemàtica financera i nocions de càlcul actuarial – Idioma modern – Educació física – “Formación del Espíritu Nacional” – Estadística metodològica

Font: BOE (1953 i 1956)

En el tercer curs del pla de 1956, molt similar al de 1953, s'afegia com a obligatòria i independent l'assignatura de *Publicitat i propaganda*.

En resum, els dos plans eren semblants i s'hi afegien algunes matèries noves, unes més de coneixements de base: *Dret civil* i *Història del comerç*, i d'altres, de coneixements més aplicats: *Geografia d'Espanya* i *Publicitat i propaganda*.

²⁷ Segons l'art. 7 del Decret de 16 de març de 1956. BOE (6.4.1956).

2.1.6. La integració en la Universitat de les Escoles Superiors de Comerç

L'any 1972 és una data significativa per a les Escoles Superiors de Comerç, ja que es va produir la seva integració en la Universitat.²⁸

L'Escola Superior de Comerç de Sabadell, juntament amb la de Palma de Mallorca, van quedar integrades en la Universitat Autònoma de Barcelona i van passar a denominar-se Escoles Universitàries d'Estudis Empresarials (EUEE).

Les directrius del nou pla d'estudis s'establien en una Resolució de la "Dirección General de Universidades e Investigación", de 17 de juliol de 1973,²⁹ i remarcaven que "en les Escoles Universitàries d'Estudis Empresarials, els ensenyaments *bàsics* que s'imparteixin hauran de ser d'idèntica denominació i contingut que les del primer cicle d'Ensenyaments Empresarials (de les Facultats de Ciències Econòmiques i Empresarials), si bé hauran d'impartir-se altres *matèries de professionalització*".

En aquest moment es trencava, almenys oficialment, aquella afirmació del principi que "tots els ensenyaments tindran caràcter *eminentment pràctic*" que s'havia mantingut amb més o menys fortuna fins al pla d'estudis actual.

El pla de 1974, aplicat a l'EUEE de Sabadell, era el següent:

²⁸ Decret 1373/72, de 10 de maig. BOE (7.6.1972).

²⁹ Segons informacions de la secretaria de l'EUEE de Sabadell, el pla que es va aplicar va ser l'homologat en l'acord del "Consejo de Universidades" de 6 d'octubre de 1988.

Quadre 2.1.12. Comparació de les assignatures de primer curs. Plans de 1973 i 1956

1973	1956
– Teoria econòmica (introducció) – Història econòmica – Sociologia de l'empresa – Dret (introducció i Dret mercantil) – Comptabilitat (introducció) – Matemàtiques. Anàlisi – Francés o Anglès	– Economia – Comptabilitat aplicada I – Anàlisi matemàtica I – Alemany, Italià, Portuguès o Àrab I – Religió (dogma catòlic i moral) – Dret civil (obligacions i contractes) – Tecnologia industrial i agrícola – Tècnica d'empreses – Legislació del treball i assegurances socials – Educació física – “Formación del Espíritu Nacional”

Font: BOE (1956 i 1973)

En primer lloc es van suprimir les matèries de *Dret civil* i la *Física aplicada*, a més de la *Religió*, la “*Formación del Espíritu Nacional*” i l'*Educació física*, en els tres cursos, ja que els temps havien canviat una mica.

L'*Idioma modern*, que ocupava tres cursos en el pla de 1953, va passar a ser d'un sol curs en el nou pla.

Es van incloure tres matèries noves: *Teoria econòmica*, *Història econòmica* i *Sociologia de l'empresa*, amb més contingut d'“ensenyaments bàsics”, segons les orientacions de les Facultats de Ciències Econòmiques i Empresariales.

Quadre 2.1.13. Comparació de les assignatures de segon curs. Plans de 1974 i 1956

1974	1956
– Teoria econòmica (Microeconomia) – Matemàtiques empresarials – Economia de l'empresa (introducció) – Comptabilitat financera i de societats – Economia espanyola. Estructura política – Estadística (introducció i Estadística empresarial)	– Anàlisi matemàtica II – Comptabilitat aplicada II – Geografia econòmica d'Espanya – Estadística metodològica – Deontologia – Hisenda pública – Dret mercantil – Alemanya, Itàlia, Portuguès o Àrab II – Educació física – “Formación del Espíritu Nacional” – Història del comerç

Font: BOE (1956 i 1974)

En el segon curs quedaven suprimides la *Hisenda pública* i la *Història del comerç*, a més de la *Deontologia*, l'*Educació física* i la “*Formación del Espíritu Nacional*”, per les raons que s'han esmentat quan ens referíem a les assignatures del primer curs.

Es va introduir una matèria que reforçava l'*ensenyament de base*: la *Teoria econòmica (Microeconomia)*.

Quadre 2.1.14. Comparació de les assignatures de tercer curs. Plans de 1974 i 1956

1974	1956
– Teoria econòmica (Macroeconomia) – Règim fiscal de l'empresa – Economia de l'empresa (Organització i Administració) – Comptabilitat de costos – Dret del treball – Dues assignatures més, a escollir entre les sis de l'especialitat de <i>Control financer</i> o les quatre de l'especialitat de <i>Gestió comercial</i>	– Legislació fiscal – Organització i administració d'empreses – Comptabilitat publica – Integració i anàlisi de balanços – Organització i revisió de comptabilitats – Doctrina social catòlica – Matemàtica financera i nocions de càlcul actuarial – Alemany, Italià, Portuguès, Àrab III – Publicitat i propaganda – Educació física – “Formación del Espíritu Nacional”

Font: BOE (1956 i 1974)

En el tercer curs quedaven suprimides la *Doctrina social catòlica*, l'*Educació física*, la “*Formación del Espíritu Nacional*” i els idiomes.

A més d'incorporar la *Teoria econòmica (Macroeconomia)* com a matèria d'ensenyament de base, el tercer curs s'orientava cap a les “matèries de professionalització”, tot introduint dos blocs d'*especialització*: *Control financer* i *Gestió comercial*.

Segons el Decret, calia escollir, a més, dues assignatures d'una de les especialitats que s'especificaven:

Quadre 2.1.15. Assignatures de l'especialitat de Control financer de tercer curs. Pla de 1974

- Anàlisi de balanços- Auditoria comptable i consolidació de balanços- Tècnica de banca, borsa i assegurances- Tècnica de finançament. Matemàtica financera- Productes bàsics industrials- Tecnologia Industrial

Font: BOE (1974)

Com a novetat s'incloïa l'*Auditoria comptable i consolidació de balanços*, i es recuperaven dues matèries del pla de 1953: *Productes bàsics industrials* i *Tecnologia industrial*.

Les altres matèries ja estaven incloses en el tercer curs del pla anterior.

En l'especialitat de Gestió comercial, es podia escollir entre:

Quadre 2.1.16. Assignatures de l'especialitat de Gestió comercial de tercer curs. Pla de 1974

- Anàlisi i investigació de mercats- Tècnica publicitària- Tecnologia industrial- Productes bàsics industrials

Font: BOE (1974)

La inclusió de l'*Anàlisi i investigació de mercats* estava obligada per les noves necessitats de les empreses.

El plantejament general del pla d'estudis de 1974 era, com s'ha dit, seguir el mateix pla del primer cicle de les Facultats d'Econòmiques en el qual tenien més pes específic, respecte de plans anteriors, les matèries de coneixements de base, que s'equilibraven amb les matèries aplicades directament a l'empresa.

Un altre moment significatiu per a l'ensenyament comercial és l'any 1979, quan *"es transformen les Escoles Pericials (de primer grau) de Comerç, en Centres de Formació Professional"*.³⁰ És especialment significatiu, ja que l'ensenyament professional no ha gaudit, en general, de bona premsa en la societat a causa de les seves dotacions, en termes de recursos i de professorat.

El Decret textualment "declara a extingir els plans d'estudi, tant dels Auxiliars d'Empreses i dels Intèrprets d'Oficina Mercantil, com de Peritatge Mercantil, ja que les necessitats de qualificació per a les citades professions poden ser ateses a través, respectivament, dels graus primer i segon de la Formació Professional, en la seva branca Administrativa i Comercial".

En l'actualitat els alumnes de les citades branques poden accedir a les Escoles Universitàries d'Estudis Empresarials, d'acord amb un percentatge de places que els reserven.

³⁰ Reial decret 265/1979, de 26 de gener. BOE (17.2.1979).

2.1.7. El pla d'estudis de 1992

Gairebé vint anys després del darrer pla, el de 1992 (Resolució de la Universitat de Barcelona de 30 de novembre, BOE de 21 gener 1993), es publicava un nou pla d'estudis.

S'introduïa el *crèdit*, en lloc de l'hora, com a mesura temporal de la docència universitària. Un crèdit equivalia aproximadament a deu hores lectives.

El pla s'estructurava com a "ensenyament de primer cicle, amb títol terminal i una càrrega lectiva global de 201 crèdits". No s'exigia treball o projecte de final de carrera, ni examen o prova general i la duració s'establí en tres anys.

A més, les assignatures es dividien en *troncals* (dels estudis corresponents per a tot l'Estat espanyol), *obligatòries* (de la Universitat corresponent), *optatives* (a escollir entre l'oferta existent) i *de lliure elecció* (entre les corresponents a la mateixa carrera universitària o a altres).

Les *matèries* contingudes en el pla eren les següents:

Quadre 2.1.17. Comparació de les assignatures de primer curs. Plans de 1992 i 1974

1992	1974
– Introducció a l'economia I i II – Economia mundial – Economia espanyola – Matemàtiques aplicades a l'empresa – Introducció a la comptabilitat I i II – Introducció a l'economia de l'empresa – Introducció al dret i Dret mercantil – Estadística I (Introducció) – Història econòmica	– Teoria Econòmica (introducció) – Matemàtiques. Anàlisi – Comptabilitat (introducció) – Dret (introducció i Dret Mercantil) – Història econòmica – Sociologia de l'empresa – Francès o Anglès

Font: BOE (1974 i 1992)

L'estructura bàsica, com es pot comprovar, no va variar de forma significativa.

Com a novetat, les assignatures eren impartides en *quadrimestres*, amb l'avaluació corresponent a la fi d'aquest període. Per tant, augmentava el nombre d'assignatures.

Quadre 2.1.18. Comparació de les assignatures de segon curs. Plans de 1992 i 1974

1992	1974
- Comptabilitat de costos - Matemàtica financera - Estadística II, aplicada a l'empresa - Comptabilitat financera - Comptabilitat de societats - Fiscalitat de l'empresa - Sociologia de l'empresa - Microeconomia - Optimització i investigació operativa aplicada a l'empresa - Finances I. Cicle curt i introducció a la selecció d'inversions - Direcció d'empreses I. Cicle directiu i negociació	- Matemàtiques empresarials - Estadística (introducció i Estadística empresarial) - Comptabilitat financera i de societats - Teoria econòmica (Microeconomia) - Economia de l'empresa (introducció) - Economia espanyola. Estratègia política

Font: BOE (1974 i 1992)

En aquest segon curs es van incloure dues matèries noves, l'*Optimització i investigació operativa* i les *Finances I (cicle curt i selecció d'inversions)*, una d'"ensenyament" més bàsic i una de caire més operatiu, per a una més actual gestió de les empreses.

Quadre 2.1.19. Comparació de les assignatures de tercer curs. Plans de 1992 i 1974

1992	1974
– Finances II. Inversions i fonts de finançament	
– Dir. d'empresa II. Recursos humans	– Economia de l'empresa (Organització i Administració)
– Macroeconomia	– Teoria econòmica (Macroeconomia)
– Direcció comercial I. Anàlisi i investigació comercial	
– Direcció comercial II. Polítiques de màrqueting	
– Informàtica de gestió I	
– Informàtica de gestió II	
– Dret laboral	– Dret del treball
– Comptabilitat de gestió	
	– Regim fiscal de l'empresa
	– Comptabilitat de costos
– Optatives (a continuació)	– Optatives d'especialitat

Fonts: BOE (1974 i 1992)

En el tercer curs s'afegien la *Direcció comercial*, la *Informàtica de gestió*, les *Finances II* i la *Comptabilitat de gestió*, quatre matèries imprescindibles per a la gestió de les empreses dels anys 90.

Les *optatives* proposades en el pla de 1992 es podrien dividir en tres grups: el primer, de *caràcter general*; un segon que proposava un "*itinerari*" anomenat de *Gestió comercial i internacional*, i un tercer grup que proposava un "*itinerari*" anomenat de *Gestió i control intern*, que pretenien començar una certa especialització dels alumnes.

Així, els tres grups d'*optatives* del pla de 1992 eren (comparats amb els de 1974):

Quadre 2.1.20. Comparació de les assignatures optatives de tercer curs, del grup general (1992) i del grup comú (1974)

1992	1974
- Dret mercantil (propietat industrial i contractes) - Idioma empresarial (introducció) - Idioma empresarial (nivell avançat) - Història de l'empresa - Empresa i societat - Metodologia i tècnica d'investigació social	- Tecnologia industrial - Productes bàsics comercials

Font: BOE (1974 i 1992)

S'incorporava un segon nivell *d'idioma (avançat)* —recordem que, en alguns plans anteriors, hi havia l'assignatura d'idioma a cada curs—, s'augmentava el contingut de *Dret mercantil* i es recuperava la *Història de l'empresa*.

Quadre 2.1.21. Comparació de les assignatures optatives de tercer curs, de l'especialitat Gestió comercial i internacional (1992) i Gestió comercial (1974)

1992	1974
- Macroeconomia aplicada, Política econòmica i anàlisi de conjuntura - La gestió de l'empresa en els mercats financers - Tècniques d'investigació social: anàlisi de mercats - Estratègies de comunicació i imatge empresarial - Fiscalitat internacional - Gestió internacional de l'empresa	- Anàlisi i investigació de mercats - Tècnica publicitària

Font: BOE (1974 i 1992)

Com a matèries de "professionalització" s'incorporaven: *Macroeconomia aplicada, Gestió de l'empresa als mercats financers, Fiscalitat internacional i Gestió internacional de l'empresa.*

Quadre 2.1.22. Comparació de les assignatures optatives de tercer curs, de l'especialitat de Gestió i control intern (1992) i de Control financer (1974)

1992	1974
– Economia de l'empresa financera – Tecnologia i gestió de la producció – Anàlisi i auditoria d'estats financers – Auditoria d'organització i de gestió – Creació d'empreses – Consolidació d'estats financers	– Tècniques de banca, borsa i assegurances – Anàlisi de balanços – Auditoria comptable i consolidació de balanços – Tècnica de finançament. Matemàtica financera

Font: BOE (1974 i 1992)

Cal remarcar la incorporació de l'assignatura de *Creació d'empreses* com a síntesi dels estudis i, potser, per "desvetllar vocacions" cap a la constitució de noves empreses.

Com es pot comprovar, hi va haver un fort impuls cap a l'*optativitat*, tot continuant, en general, amb les especialitats (ara itineraris) del pla de 1974, amb un nombre important d'opcions per als alumnes.

2.1.8. El pla d'estudis actual, de 1997

El 1997³¹ es va publicar el pla vigent actual, que era una revisió del pla d'estudis de 1992 i que es va concretar en alguns retocs més organitzatius que conceptuals. Com a aspecte significatiu, cal remarcar la reducció de les hores lectives al voltant dels 180 crèdits, és a dir, un 10 % menys que en el pla anterior, per tal de, com es va argumentar, proporcionar als estudiants més temps per a l'estudi i per als treballs personals.

Les matèries del pla de 1997 eren les següents:

Quadre 2.1.23. Comparació de les assignatures de primer curs. Plans de 1997 i 1992

1997	1992
– Economia espanyola i mundial	– Economia mundial
– Introducció a l'economia	– Economia espanyola
– Introducció a la comptabilitat	– Introducció a l'economia I
– Matemàtiques aplicades a l'empresa	– Introducció a l'economia II
– Introducció al dret i Dret mercantil	– Introducció a la comptabilitat I
– Introducció a l'economia de l'empresa	– Introducció a la comptabilitat II
– Historia econòmica mundial	– Matemàtiques aplicades a l'empresa
	– Introducció al dret i Dret mercantil
	– Introducció a l'economia de l'empresa
	– Història econòmica
	– Estadística I. Introducció

Font: BOE (1993 i 1997)

Cal destacar el retorn a l'anualització d'algunes matèries (*Economia mundial i espanyola, Introducció a l'economia i Introducció a la comptabilitat*) que havien

³¹ Resolució 25311, de 5 de novembre de 1997. BOE (27.11.1997).

estat "partides" en quadrimestres en el pla anterior, per tal de donar més *unitat* a les matèries.

Quadre 2.1.24. Comparació de les assignatures de segon curs. Plans 1997 i 1992

1997	1992
- Comptabilitat superior	- Comptabilitat financera
- Direcció financera I	- Comptabilitat de societats
- Estadística I i II	- Finances I. Cicle curt i introducció a la selecció d'inversions
- Fiscalitat de l'empresa	- Estadística II, aplicada a l'empresa
- Informàtica de gestió	- Fiscalitat de l'empresa
- Matemàtica financera	- Matemàtica financera
- Sociologia de l'empresa	- Sociologia de l'empresa
- Direcció de l'empresa I	- Direcció d'empresa I. Cicle directiu i negociació
	- Microeconomia
	- Optimització i investigació operativa
	- Comptabilitat de costos

Font: BOE (1993 i 1997)

Cal destacar el pas a optatives de les assignatures de *Microeconomia* i d'*Optimització i investigació operativa*.

Quadre 2.1.25. Comparació de les assignatures de tercer curs. Plans de 1997 i 1992

1997	1992
- Comptabilitat de costos	-
- Direcció d'empresa II	- Direcció d'empresa II. Estratègia i recursos humans
- Direcció comercial I	- Direcció comercial I. Anàlisi i investigació comercial
- Direcció comercial II	- Direcció comercial II. Polítiques de màrqueting
- Direcció financera II	- Finances II. Inversions i fonts de finançament
- Macroeconomia	- Macroeconomia
- Comptabilitat de gestió	- Comptabilitat de gestió
- Dret laboral	- Dret laboral
-	- Informàtica de gestió I
-	- Informàtica de gestió II

Font: BOE (1993 i 1997)

En el tercer curs, a part del canvi de curs d'alguna assignatura, no hi ha canvis significatius.

Quadre 2.1.26. Comparació de les assignatures optatives de tercer curs. Plans de 1997 i 1992

1997	1992
- Anàlisi d'estats financers	- Anàlisi i auditoria d'estats financers
- Auditoria interna i de gestió	- Auditoria d'organització i gestió
- Comptabilitat mediambiental	
- Comptabilitat pública	
- Consolidació d'estats financers	- Consolidació d'estats financers
- Creació d'empreses	- Creació d'empreses
- Dret industrial i contractes mercantils	- Dret mercantil (propietat industrial i contractes)
- Economia de l'empresa asseguradora	
- Economia de l'empresa bancària	- Economia de l'empresa financera
- Economia de l'organització industrial	
- Empresa i societat	- Empresa i societat
- Estratègies de comunicació i imatge empresarial	- Estratègies de comunicació i imatge empresarial
- Fiscalitat internacional	- Fiscalitat internacional
- Gestió de l'empresa als mercats financers	- Gestió de l'empresa als mercats financers
- Gestió de la producció	- Tecnologia i gestió de la producció
- Història de l'empresa	- Història de l'empresa
- Història econòmica d'Espanya	
- Idioma empresarial I. Introducció i avançat	- Idioma empresarial. Introducció i avançat
- Idioma empresarial II. Introducció i avançat	
- Investigació operativa	
- Metodologia i tècniques d'investigació social	- Metodologia i tècniques d'investigació de mercat
- Microeconomia	
- Política econòmica de l'empresa	
- Política econòmica i anàlisi de conjuntura	- Macroeconomia aplicada: Política econòmica
- Sociologia del consum	
- Tècniques d'investigació social: anàlisi de mercats	- Tècniques d'investigació de mercat: anàlisi de mercats
- Temes d'economia aplicada	
	- Gestió internacional de l'empresa

Fonts: BOE (1993 i 1997)

Es va suprimir l'assignatura *Gestió internacional de l'empresa* curiosament en un moment d'internacionalització important de l'economia de les empreses.

Continuant en la línia d'augmentar l'optativitat, es van afegir assignatures noves: *Comptabilitat mediambiental*, *Economia de l'organització industrial*, *Sociologia del consum*, *Economia de l'empresa asseguradora* i una matèria "oberta": *Temes d'economia aplicada*, per poder introduir, si calia, alguns temes actuals en el pla d'estudis.

El bloc de matèries optatives es va revisar i es van desdoblar algunes assignatures, com ara l'*Anàlisi i auditoria d'estats financers*, i d'altres es van concretar més, com ara la *Tecnologia i gestió de la producció*, que va passar a ser *Gestió de la producció*, exclusivament. La *Història econòmica* es va desdoblar en *Història econòmica mundial* (obligatòria) i *Història econòmica d'Espanya* (optativa).

Es van incloure dues possibilitats d'*Idioma empresarial*, en els seus dos nivells, introducció i avançat, però no s'arribà encara a l'assignatura d'idioma en els tres cursos, com havia estat en plans anteriors.

En resum, es podria dir³² que el nou pla d'estudis de 1997 va ser una revisió del pla de 1992, ajustant-lo en alguns aspectes que es van considerar necessaris al cap de cinc anys.

³² Amb coneixement de causa, ja que el que això escriu, va assistir com a ponent al procés de revisió del citat pla d'estudis.

2.1.9. Síntesi del capítol

En el capítol s'analitzen, de forma comparada, primer els plans d'estudis de les Escoles Superiors de Comerç, i després, els de les Escoles Universitàries d'Estudis Empresarials, per tal de conèixer-ne l'evolució i que puguin servir per a l'anàlisi futura d'aquests estudis, d'acord amb les necessitats de les empreses.

El capítol s'ha centrat, per *acotar* un tema tan extens, en l'anàlisi dels plans d'estudi a partir del pla de 1922, el primer que es va seguir a l'Escola Superior de Comerç de Sabadell (antecedent de l'Escola Universitària d'Estudis Empresarials de la Universitat Autònoma de Barcelona), fins al pla d'estudis actual, el de 1997.

Com a *antecedents il·lustres*, se citen els primers estudis mercantils a Barcelona, impulsats per la Junta de Comerç el 1787, l'aparició de les primeres Escoles de Comerç reglades oficialment per a tot Espanya l'any 1850 i la creació, el 1887, de les Escoles de Comerç de Grau Superior a Madrid i a Barcelona.

El 1941 es va crear l'Escola Pericial de Comerç de Sabadell, com a patronat privat (antecedent de l'actual Escola d'Estudis Empresarials) i el 1948 va passar a ser centre oficial que oferia, a més, els estudis de grau professional o tècnic (Professorat Mercantil).